

О. І. Бугайова є його вдячні учні, яких він навчав наукової і життєвої мудрості, що нині працюють в університетах, наукових інститутах, розвиваючи ідеї свого Вчителя.

Список використаних джерел

Ніколюк, Л. І. (ред.). (2003). *Олександр Іванович Бугайов: До 80-річчя від дня народження. Каталог виставки*. Київ: ДНПБ України. https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2016/01/index_13_4.pdf.

Топузов, О. М., Ляшенко, О. І., та Головка, М. В. (2023). Олександр Іванович Бугайов: Учитель. Вчений. Громадянин (До 100-річчя від дня народження). *Вісник НАПН України*, 5(2). <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/404/469>.

НАУКОВА СПАДЩИНА О. І. БУГАЙОВА У КОНЦЕПЦІЯХ ФІЗИЧНОЇ ОСВІТИ

Засекін Дмитро Олександрович,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник відділу
біологічної, хімічної та фізичної освіти,
Інститут педагогіки НАПН України

Реформою загальної середньої освіти, що розпочалась у 2017 році, передбачено перехід на 12-річний термін навчання. Це вже вдруге в освіті незалежної України робиться спроба змінити термін навчання, а, відповідно, й структуру і зміст загальної середньої освіти. Нині актуалізуються питання побудови шкільного курсу фізики на всіх рівнях – базової (7-9 класи) і профільної (10-12 класи) освіти. Принагідно варто дослідити вітчизняний досвід розроблення концепцій шкільної фізичної освіти. У 2001 році були розроблені дві концепції фізичної освіти. Авторами однієї були Є. В. Коршак, Г. П. Грищенко, М. І. Шут, другої – О. І. Бугайов.

Автори першої концепції виходять із позиції максимального збереження чинної на той час системи фізичної освіти, зокрема її навчально-методичного забезпечення. Модернізаційні зміни, на їхню думку, мали полягати у збільшенні практичної частини змісту навчання, зокрема у розширенні тематики фронтальних лабораторних робіт, короточасних досліджень, експериментальних задач, домашніх дослідів і спостережень. У зв'язку з переходом на 12-річний термін навчання учені-методисти пропонують у 12-му

класі вивчати узагальнювальний курс, спрямований на систематизацію й узагальнення знань з фізики і астрономії, який містив би матеріал фізики живої і неживої природи, фізики і техніки, ознайомлював із синергетичними принципами фізики і забезпечував формування в свідомості учнів загальнонаукової картини світу (Коршак та ін., 2001).

Автор другої концепції О. Бугайов детальніше й ширше розглянув проблеми теорії й методики навчання фізики у зв'язку з переходом загальноосвітньої школи на 12-річний термін навчання. Ним проаналізовано стан фізичної освіти у різні роки. Зокрема, розглядаючи розподіл навчального часу на вивчення фізики у різні періоди (1968–1969 рр., 1990–1991 рр. та 1999–2000 рр.) Олександр Іванович вказує, що скорочення відбувалось «...насамперед з міркувань гуманітаризації шкільної освіти» (Бугайов, 2001, с. 7).

У концепції наголошувалось, щоб курс фізики був сучасним, тобто відображав, насамперед, актуальний стан науки. Зокрема, що були відображені інтеграційні тенденції, нові наукові напрями, що виникли на стику кількох суміжних наук і привели фізику ХХ ст. до розширення об'єкта фізичного дослідження з включенням до нього космічних явищ (астрофізика), процесів у надрах Землі (геофізика), деяких особливостей фізики живого (біофізика, молекулярна біологія) (Бугайов, 2001).

Учений також підкреслює, що фізика, будучи найважливішим джерелом знань про навколишній світ, основою науково-технічного прогресу, є разом із тим одним із головних компонентів людської культури (духовної і матеріальної). Курс фізики як такий, що дає змогу однозначно усвідомити місце і роль людини в природі, повинні вивчати всі учні, незалежно від обраного профілю у старшій школі, але (залежно від профілю) в різному обсязі (Бугайов, 2001). Ці його позиції й донині відображені у навчальних програмах з фізики.

О. Бугайов у концепції фізичної освіти приділяє багато уваги тому, які зміни варто вносити в традиційну систему фізичної освіти у зв'язку із переходом на 12-річний термін навчання. Науковець пропонує таку структуру фізичної освіти: природознавчий курс у 5–6-х класах із пропедевтикою фізичних знань, базовий (завершений) курс фізики у 7–9-х класах, та диференційований на три рівні систематичний курс в 10–12-х класах: загальнокультурної орієнтації (курс А), прикладного і загальноосвітнього спрямування (курс В); поглибленого (творчого) рівня (курс С). Обґрунтовуючи такий поділ, О. Бугайов стисло характеризує кожен із них. Учений також вказує, що диференціацію навчання часто пов'язують з інтеграцією наукових знань, і для 10–12-х класів гуманітарного спрямування може бути створений інтегрований (фізика, хімія, біологія) курс основ сучасного природознавства,

фізичним складником якого можуть бути відомості з курсу загальнокультурної орієнтації (курс А). Серед іншого вчений звертає увагу на можливість включення астрономічного складника до змісту фізичної освіти як у базовому курсі, так і в систематичному.

Ідеї, закладені О. І. Бугайовим у концепції фізичної освіти у 12-річній загальноосвітній школі є актуальними і дієвими по цей час.

Список використаних джерел

Бугайов, О. І. (2001). Концепція фізичної освіти у 12-річній загальноосвітній школі (проект). *Фізика та астрономія в школі*, 6, 6–13.

Коршак, Є., Шут, М., & Грищенко, Г. (2001). Проект концепції освіти з фізики та астрономії 12-річної школи. *Фізика та астрономія в школі*, 3(21), 24–26.

ІЗ ДОСВІДУ ВПРОВАДЖЕННЯ БАЗОВОГО КУРСУ «ФІЗИКА І АСТРОНОМІЯ» В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

Засєкіна Тетяна Миколаївна,

доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник,
заступник директора з науково-експериментальної роботи,
головний науковий співробітник відділу біологічної,
хімічної та фізичної освіти,
Інститут педагогіки НАПН України

Моя педагогічна діяльність учителя середньої школи розпочалась у 90-х роках ХХ ст. із викладання у 7-9 класах базового курсу фізики, інтегрованого з астрономією. Розроблення цього курсу здійснювалося під керівництвом О. Бугайова, завідувача лабораторії математичної та фізичної освіти Інституту педагогіки НАПН України. Цей курс мав одночасно кілька новацій: по-перше, це був перший інтегрований курс фізики і астрономії в незалежній Україні, по-друге, зміст цього курсу був завершеним, а не пропедевтичним, як це було прийнято за традиційної методики навчання фізики. Розробники курсу аргументували, що в основній школі (7–9-й класи) можна засвоїти систему фізичних і астрономічних знань, якщо за основу формування навчального матеріалу обрати феноменологічний (явищний) підхід, який повніше відповідає психологічним особливостям дітей підліткового віку. Цей курс як за змістом, так і за назвою справді є інтегрованим, а не курсом фізики з елементами астрономії. Розробники курсу О. І. Бугайов та М. Т. Мартинюк аргументували,